

РОЛЯТА НА СЕМЕЙНОТО ФИНАНСОВО СЪСТОЯНИЕ ПРИ ЛЕЧЕНИЕТО НА ПСОРИАЗИС

Димитрина Серафимова, Георги Пехливанов, Снежина Василева, Тодор Черкезов, Любка Митева

THE ROLE OF THE FAMILY FINANCIAL CONDITION IN THE TREATMENT OF PSORIASIS

Dimitrina Serafimova, Georgi Pehlivanov, Snezhina Vasileva, Todor Cherkezov, Lyubka Miteva

Резюме: Настоящото разбиране за псориазис като системно заболяване е резултат от напредъка в клиничните и научни изследвания. Хронично-рецидивиращото протичане изисква поддържащо лечение. Разходите за здравни грижи и лечение на пациенти с псориазис се разпределят между пациентите и различни структури на здравноосигурителната система, като варират в широки граници за отделните страни. Икономическата тежест както за болните, така и за техните семейства е значителна и се увеличава с прогресиране на болестта. Настоящото проучване оценява въздействието на заболяването върху семейните и личните финанси и определя кои характеристики на средствата за лечение на псориазис (бърз ефект, продължителен ефект, удобно приложение, лесен достъп, ниска цена) са водещи за пациентите при избора на лечение. Проведено е проучване на 111 пациенти, насочени към Клиника по кожни и венерически болести, УМБАЛ "Александровска" София, между 2014 и 2016 г. Анализирани са демографските данни, историята на заболяването, възможностите за лечение, влиянието на финансовите възможности и факторите, влияещи върху избора на лечение. Съгласно нашето изследване факторите, влияещи в най-голяма степен върху избора на лечение на псориазис са лесен достъп /48,5%/, удобно приложение /46%/ и продължителен ефект /40,4%/. Тези данни трябва да се вземат предвид при разработването на терапевтични схеми. Намирането на начини за намаляване на средствата, които пациентите сами заплащат за лечението си би допринесло за по-доброто контролиране на болестта. Бъдещи изследвания ще помогнат за изясняване на финансовите аспекти на псориазиса и изграждане успешни стратегии за неговото лечение в интерес на пациентите.

Ключови думи: псориазис, финансово въздействие, заплащане от пациента, разходи за лечение

Summary: The current understanding of psoriasis as a systemic disease is the result of the progress in clinical and scientific research. The chronic recurrent evolution requires maintenance treatment. The healthcare costs for the therapy of patients with psoriasis is spread between the patients and different structures of the health insurance system and varies from country to country. Economic burden on both the sick and their families is significant and increases over time as the disease progresses. This study estimated the budget impact of the disease over family and personal finances and determines which factors (quick effect, prolonged effect, convenient application, easy access, low price) influence choice of psoriasis treatment by patients. Study was conducted on 111 patients, aimed at a clinic of dermatology and venereology, UMHAT "Alexandrovska" Sofia between 2014 and 2016. Demographics, psoriasis history, treatment options, the impact of financial opportunities and factors influencing treatment choices were analyzed. According to our study factors influencing patient's choice of psoriasis treatment were, in order of importance: easy access /48,5%/, convenient application /46%/ and prolonged effect /40,4%/. These data should be taken into account in the development of therapeutic regimens. Reducing patient copayment levels for topical and systemic treatments in psoriasis may aid proper clinical management. Future research will help clarify the financial aspects of psoriasis and contribute to the better disease control.

Key words: psoriasis, financial impact, copayment, treatment cost

ЖЕНИТЕ В ЛЕКАРСКАТА ПРОФЕСИЯ

Весела Кръстева

WOMEN IN MEDICAL PROFESSION

Vesela Krasteva

Резюме: Настоящата статия фокусира вниманието върху жените в лекарската професия. Целта на направения анализ е да се представят трудностите и предизвикателствата при съчетаване на професионални и семейни ангажименти. Акцентира се на необходимостта от създаване на организационна култура, подкрепяща баланса работа- личен живот.

Ключови думи: лекарки, жени в лекарската професия, баланс работа-личен живот, професионални цели

Summary: The present article focuses on women in the medical profession. The purpose of this analysis is to present the difficulties and challenges when combining professional and family engagements. The emphasis is on the necessity of creating organisational culture, supporting work- life balance

Key words: medical women, women in medical profession, work life balance, professional goals

ИСТОРИЧЕСКИ ПРЕГЛЕД И АНАЛИЗ НА ПРОЦЕСИТЕ НА ЦЕНООБРАЗУВАНЕ И РЕИМБУРСИРАНЕ НА ЛЕКАРСТВОТА И ВЪВЕЖДАНЕ НА ОЦЕНКАТА НА ЗДРАВНИТЕ ТЕХНОЛОГИИ В БЪЛГАРИЯ – I ЧАСТ

Татяна Бенишева, Елка Бончева

REVIEW AND ANALYSIS OF THE PRICING AND REIMBURSEMENT PROCESSES AND INTRODUCTION OF THE HEALTH TECHNOLOGY ASSESSMENT IN BULGARIA – PART I

Tatyana Benisheva, Elka Boncheva

Резюме: Настоящата статия прави преглед на нормативните правила в областта на ценообразуването и реимбурсирането на лекарствата в България от 2000 г. насам. Процесите на реимбурсиране и съответно изготвяне на позитивен лекарствен списък (ПЛС), съобразно който Националната здравноосигурителна каса (НЗОК) заплаща лекарства за домашно лечение, са въведени за първи път в края на 2003 г., след като в НЗОК се реализира преразход на средства за лекарства за домашно лечение от 100 млн. лв. С ПЛС се въвеждат правила, за да се систематизира и контролира публикуването на списъци с лекарства на интернет страницата на НЗОК с цел реимбурсиране, и съответно да се прекрати практиката на НЗОК от 2001-2002 г. за нерегламентираното им публикуване. Анализът на Сметната палата от 2011 г. показва до каква степен процесите вървят некоординирано и без нужната административна отговорност, рефлексивно драстично върху повишаване цените на лекарствата и удължаване процесите на взимане на решения през периода 2008-2011 г. За първи път през 2013 г. започва да функционира самостоятелен орган - Национален съвет по цени и реимбурсиране на лекарствените продукти (НСЦРЛП), а през 2015 г. - Комисия за оценка на здравните технологии. Настоящата статия анализира основните процеси в тази област и посочва редица предизвикателства, както в процедурно, така и в административно отношение.

Ключови думи: анализ, ценообразуване, реимбурсиране, оценка на здравните технологии в България

Summary: This article reviews of the legislative rules in the field of pricing and reimbursement of medicines in Bulgaria since 2000 year. The reimbursement processes and the introduction of Positive Drug Lists (PDL) according to which the National Health Insurance Fund pays outpatient care medicines were introduced for the first time at the end of 2003 after a surplus of over 100 million BGN for outpatient medicines was made in the National Health Insurance Fund. The PDL introduces rules in order to randomly the chaotically publishing the medicines on the NHIF website for reimbursement, without order and legal rules, a policy which was obvious in 2001-2002. The 2011 National Audit Office's analysis shows the extent to which the processes go uncoordinated and without the necessary administrative responsibility, reflecting drastically on rising drug prices and lengthening decision-making process in 2008-2011. For the first time in 2013, a separate body - National Council for Pricing and Reimbursement of Medicinal Products (NCPRMP) started functioning, and in 2015 - Health Technology Assessment Commission. This article analyzes a number of processes in this area and identifies a number of challenges, both procedurally and administratively.

Key words: analysis, pricing, reimbursement, health technology assessment in Bulgaria

ДИНАМИКА НА ЗДРАВНИ И ИКОНОМИЧЕСКИ ПОКАЗАТЕЛИ ЗА ПОСЛЕДНИТЕ ТРИ ДЕСЕТИЛЕТИЯ

Емилия Насева, Ангел Енчев, Доротея Щерева-Тзуни

DYNAMICS OF HEALTH AND ECONOMIC INDICATORS OVER THE PAST THREE DECADES

Emilia Naseva, Angel Enchev, Dorotea Shtereva-Tzouni

Резюме: Поради спецификата и динамиката на явлението обществено здраве, оценяването му не може да се осъществи само чрез един измерител. Измерителите на общественото здраве се делят на показатели за негативно здраве и показатели за позитивно здраве. По-често се използват индикаторите за негативно здраве: заболяемост, смъртност и др. Те са и критерии за ефективността на здравеопазната дейност. В настоящата разработка са използвани онкологичната заболяемост, средната продължителност на предстоящия живот – общо и в добро здраве и коефициентите на обща и детска смъртност, като целта на публикацията е да се оцени паралелната динамика на показателите на общественото здраве с икономически измерители.

Ключови думи: обществено здраве, здравни показатели, икономически фактори, динамичен анализ, БВП

Summary: Because of the specificity and dynamics of the public health phenomenon, its assessment cannot be achieved by a single measure. Public health measures are divided into indicators of negative health and positive health indicators. Negative health indicators are used more often: morbidity, mortality etc. They are also criteria for the effectiveness of healthcare. In the present study, oncological morbidity, average life expectancy, overall and in good health, and total and child mortality rates, were used in the present study, and the purpose of the article is to assess the parallel dynamics of public health indicators and economic factors.

Key words: public health, health indicators, economic factors, dynamic analysis, GDP

ПОЛЗИ ЗА ПАЦИЕНТИТЕ ОТ ДЕЙНОСТТА НА ЕТИЧНИТЕ КОМИСИИ
Нели Градинарова, Радка Горанова-Спасова, Калина Пейчева, Магдалена
Александрова

BENEFITS FOR PATIENTS FROM THE ACTIVITY OF ETHICAL COMMITTEES
Neli Gradinarova, Radka Goranova-Spasova, Kalina Peycheva, Magdalena Alexandrova

Резюме: *Етичните комисии защитават пациентите, медицинските специалисти и институцията – лечебните заведения. Пред тях се поставят редица цели, част от които включват осигуряване на по-благоприятни условия за пациентите от страна на медицинските специалисти и производителите на лекарства и медицински изделия.*

Етичните комисии в лечебните заведения допринасят за ограничаване на здравните неравенства и за осигуряване на етично и отговорно поведение спрямо пациентите.

Резултатите от проведено анкетно проучване сред 269 пациента лекувани в три различни лечебни заведения в страната показват, че съществува ниско ниво на информираност относно етичните комисии, тяхната роля и ползата от тяхното функциониране. Пациентите са объркани, нямат ясна позиция по засягащите ги въпроси, което ги лишава от възможността пълноценно да се ползват от предоставените им права според българското законодателство.

Необходимо е да се подобри информираността относно етичните комисии, като това би се отразило положително върху медицинската практика и би поставило в по-добра позиция пациентите, медицинските специалисти и лечебните заведения.

Ключови думи: *Пациент, етични комисии, полза, лечебни заведения*

Summary: *Ethical committees protect patients, healthcare professionals and medical institutions. There are a number of goals set forth, including provision of more favourable conditions for patients by medical professionals and manufacturers of medicines and medical devices.*

Ethical committees in health care establishments contribute to reducing health inequalities and ensuring ethical and responsible attitude towards patients.

The results of a survey, conducted among 269 patients, treated in three different healthcare establishments in the country, show that there is a low level of awareness of ethical committees, their role and the benefits of their functioning. Patients are confused, with no clear position on the matters that affect them, which is depriving them of the opportunity to fully avail of the rights guaranteed by Bulgarian law.

It is necessary to be improved the awareness of ethical committees, as that would have a positive reflection on medical practice and would put patients, healthcare professionals and medical institutions in a better position.

Key words: *Patient, ethics committees, advantage, medical institutions*

ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА И РЕШЕНИЯ ЗА ПРОМЕНИ В УПРАВЛЕНИЕТО И ФИНАНСИРАНЕТО НА ЗДРАВНООСИГУРИТЕЛНАТА СИСТЕМА

Григор Димитров, Златица Петрова

CHALLENGES AND SOLUTIONS FOR REFORMING THE MANAGEMENT AND FINANCING OF HEALTH INSURANCE SYSTEM

Grigor Dimitrov, Zlatitsa Petrova

Резюме: Статията разглежда възможността да се пристъпи към промяна на статуквото в здравноосигурителната система, като се подготви и обсъди пакет от организационни, финансови и правни мерки, които ще допринесат за подобряване ефективността от функциониране на системата и подобряване на качеството на медицинското обслужване. За целта е необходимо да се преосмисли и префинира съдържанието на принципите на солидарност и справедливост в здравноосигурителните системи. На основата на анализа на организационните, финансовите, ресурсните и особено на факторите, които обуславят ефективността на системата, както и отчитане на тенденциите за очакваните реформи в страните от ЕС, са посочени няколко стъпки, без които не може да се започне подготовката и провеждането на реформата.

На първо място е необходимо да се разработи обща концепция за радикални промени в системата на здравеопазването, която в дългосрочен план да обединява волята, желанията, очакванията и усилията на политическите сили, държавата, работодателите, синдикатите, медицинската общност и населението. Посочено е, че при разработването на общата концепция за промени в здравеопазването изисква да се вземе политическо решение, с което да се определи какъв ще е моделът на здравната система, чиято архитектура ясно и точно да се определи какво ще е участието на държавата, осигурителните/застрахователните институции и населението в организацията, управлението и финансирането на системата.

Успехът от провеждането на подобна реформа в здравеопазването се определя в значителна степен от своевременното въвеждане на широка и всеобхватна електронизация на цялата така очертана система на здравеопазването, която да е неразделна част от електронното правителство.

Друг основен фактор за осигуряване на стабилност, сигурност и предвидимост в дейността на така посочения модел на здравноосигурителната система е да се извърши реално остойностяване на основния пакет от здравни дейности, който се гарантира с бюджета на НЗОК.

Преразглеждане и преосмисляне на съдържанието и приложението на принципа на солидарността в осигурителната система. Водецот е да се обвърже с приноса на лицето в осигурителната система и неговата отговорност за опазване на здравето му.

Въвеждането на нов модел на здравната ни система налага радикални промени в организацията и управлението на здравната система. Един от големите дефекти на провежданата реформа е, че тя се ограничи и обхвата само здравното осигуряване, без да се внесат съществени промени в статута, обхвата на дейност и финансирането на държавните органи по здравеопазване и техните сателити – агенции, институти, регионални звена и т.н.

В заключение е необходимо да се осигури реално трипартитно управление на здравноосигурителната система, което да отговаря на реалния принос на страните във финансирането на системата. В регламента за дейността на органите на управление по законов път следва да се гарантира вземането на решения с консенсус между страните по най-важните, стратегическите проблеми, свързани с функционирането и развитието на системата на здравното осигуряване.

Ключови думи: система на здравеопазването, здравноосигурителната система, принцип на солидарност и справедливост в здравноосигурителните системи, основен пакет

от здравни дейности, Национална здравноосигурителна каса, трипартитно управление, реформа, ефективност на здравната система, концепция

Summary: *The article discusses the possibility of stepping towards changing the status quo in the health insurance system by preparing and debating on a package of organizational, financial and legal measures which will contribute to improving the system's efficiency and improving the medical services quality. To this end it is necessary to revisit and redefine the content of the principles of solidarity and justice in the health insurance system. On the basis of the organizational, financial and resource factors and especially factors which preclude the efficiency of the system as well as on the basis of the tendencies of the expected reforms in the EU member states, several crucial steps are indicated which need to be taken before launching and implementing the reform.*

First of all it is necessary to elaborate an overall concept of radical changes in the health care system, which in a long term will unite the will, the desires, the expectations and the efforts of political parties, the state, the employers, the syndicates, the medical community and the citizens. It is pointed out that elaborating an overall concept of changes in healthcare system requires a political decision to be taken which will define what should be the health system model, whose design will clearly define how and how much will the various stakeholders - the state, insurance/health insurance and the population participate in the organization, management and financing of the system.

The implementation success of similar reform in health care will be defined to a large extent by the timely introduction of e-servicing the whole health system, which is an integral part of e-government.

Another main factor for providing stability, safety and foreseeability in the work of the indicated model of health insurance system is to analyze and set the real costs of the main health insurance package, which should be guaranteed by NHIF budget.

Revisiting and redefining the content and implementation of the principle of solidarity in the health insurance system. It is important to correlate the contribution of the health insured person to the system and his/her responsibility in taking care of his/her own health.

Introducing new model of health system requires radical changes in the organization and management of the health system. One of the biggest deficiencies of the present reform is that it was limited to the introduction of health insurance without introducing significant changes in the statute, work and financing of state health institutions and their satellites- agencies, instates, regional offices etc.

In conclusion it is necessary to ensure in practice tripartite management of the health insurance systems, which will correspond to the real contribution of all stakeholders to the financing of the system. The law stipulating the work and responsibilities of the control bodies should guarantee that decisions on the most important, strategic issues of the functioning and developing of the health insurance system should be taken by consensus.

Key words: *health system, health insurance system, principles of solidarity and justice, main package of health services, NHIF, tripartite management, reform, health system efficiency, concept*

ЛЕКАРСТВЕНИ ТЕРАПИИ С ДОБАВЕНА СТОЙНОСТ И ЗАПЛАЩАНЕ ЗА ЕФЕКТ
Борислав Борисов

VALUE ADDED MEDICINES AND PAYMENT FOR EFFECT
Borislav Borissov

***Резюме:** Стойността на нова технология в медицината е с много измерения и не се свежда стриктно само до клинична полза и монетарна стойност. Вече две десетилетия, най-разпространеният метод за оценка на здравни технологии остава емпирично въведеният анализ разход-ефективност. При ситуацията една ефикасна технология да е разход-ефективна само ако е безплатна е обосновано да се възприеме алтернативен метод/и вкл. заплащане за ефект.*

***Ключови думи:** лекарствени терапии с добавена стойност, анализ разход-ефективност, заплащане за ефект.*

***Summary:** Value in medicines is a multi-dimensional and not strictly related to outcome and costs. Over two decades, the empirically implemented cost- effectiveness analysis remains widely used method for health technology assessment. In the situation an efficient technology to be cost-effective once at zero cost, it is justifiable to adopt alternative method/s as well as payment for effect.*

***Key words:** value added medicines, cost-effectiveness analysis, payment for effect.*

ЕВОЛЮЦИЯТА НА ТЕОРИИТЕ ЗА ЛИДЕРСТВО И РОЛЯТА НА СЪВРЕМЕННОТО ЛИДЕРСТВО НА СЪТРУДНИЧЕСТВО В МЕДИЦИНА

Николета Левенти, Антония Янакиева, Александрина Воденичарова,
Светлин Георгиев

LEADERSHIP THEORIES EVOLUTION AND THE ROLE OF THE MODERN COLLABORATIVE LEADERSHIP IN MEDICINE

Nikoleta Leventi, Antonia Yanakieva, Alexandrina Vodenicharova, Svetlin Georgiev

Резюме: Еволюцията на теориите за лидерство проучва това как се променят тенденциите в лидерство през годините. Лидерството представлява процес, в който човек влияе на другите членове на групата за постигане на целите на групата или организацията. Следователно както се променят хората през годините, така се променя и начинът по който те могат да бъдат повлияни. Тези промени са неизбежни като се има в предвид, че те се случват също в различни контексти и теоретични основи. Статията представя кратка история на доминиращите теории за лидерство. Започвайки с теорията за „великият човек“, през тезата на личностно-центрираната теория, до поведенческите теории и стига до лидерските умения описващи ситуационното лидерство. Целта на статията е да опише ролята на съвременното лидерство на сътрудничество, като същевременно приложима в медицина, но и ключова, отговаряща на съвременни предизвикателства. По този начин се потвърждава хипотезата, че организационните способности, които са от съществено значение и които са предпоставка за успеха в новите изисквания, се променят и съвременните лидери трябва да се адаптират.

Ключови думи: Лидерство, еволюция на лидерството, теории за лидерство, лидерство на сътрудничество

Summary: The evolution of leadership theories examines how trends are changing in leadership over the years. Leadership is a process, in which one influences the other members of the group to achieve the goals of the group or organization. Therefore, as people change over the years, so is changing and the way, in which they can be influenced. These changes are inevitable bearing in mind that they also occur in different contexts and theoretical foundations. The article presents a brief history of the dominant leadership theories. Starting with the theory of the "great man", through the ideas of trait theory, and reaches behavioral leadership theories describing situational leadership. The purpose of this article is to describe the role of modern collaborative leadership, as applicable in medicine, but also as key theory corresponding to modern challenges. Thus, confirms the hypothesis that organizational capabilities, that are essential and which are a prerequisite for success in the new requirements are changing, and modern leaders must adapt.

Key words: Leadership, evolution of leadership, theories of leadership, collaborative leadership

ФИЛОСОФИЯ НА РИСК МЕНИДЖМЪНТА И ПРИЛОЖИМОСТ В СТРАТЕГИЯТА НА ЗДРАВНИЯ МЕНИДЖМЪНТ ПО ОТНОШЕНИЕ НА МАКРОСРЕДАТА

Роксандра Памукова

PHILOSOPHY OF BUSINESS RISK MANAGEMENT AND ITS APPLICABILITY IN HEALTHCARE MANAGEMENT STRATEGY OF THE MACRO ENVIRONMENT

Roxandra Pamukoff

Резюме: Целта на настоящата статия е да се анализират рисковете в контекста на макросредата на корпорациите и да се разгледат ползите от структурирания риск мениджмънт при стратегията и ръководството на фирмите, работещи в сферата на здравеопазването.

Рискът е неизвестност от бъдещето, която може да води до негативни сценарии, но ако е управляван правилно може да доведе и до нови възможности и успехи. Балансът между риск и награда е в основата на бизнеса: трябва да се предприемат рискове, за да се генерират печалби. Но, има разлика между рискове, предприети като резултат на внимателна преценка и тези, взети по незнание. Статията разглежда философията и основни методи на риск мениджмънта у нас, в ЕС, САЩ и някои източни култури.

Ключови думи: здравен мениджмънт, риск мениджмънт, риск, възможности, стратегия.

Summary: This article analyses risks in the context of the macro environment surrounding corporations and outlines the benefits of proper risk management in the strategy and the management of healthcare companies.

Risk is uncertainty about the future, which could bring negative events. However, if it is managed properly it can lead to new opportunities and success. The balance between risk and reward is the very essence of business: you have to take risks in order to generate returns. However, there is a difference between risks taken as a result of careful judgement and those taken unwittingly. The article outlines the philosophy and the main methods applied in risk management as important tools in Bulgaria, EU, USA and Eastern cultures.

Key words: healthcare management, risk management, risk, opportunities, strategy.

ВРЪЗКИ С ОБЩЕСТВЕННОСТТА - СТРАТЕГИЧЕСКО ПЛАНИРАНЕ НА КОМУНИКАЦИИТЕ

Добриана Сиджимова

PUBLIC RELATIONS - STRATEGIC COMMUNICATIONS PLANNING

Dobriana Sidjimova

Резюме: Креативността, оригиналността и солидното ниво на ноу-хау и опит са необходими, за да се задвижи успешно маркетинга на една компания и бранд стратегиите ѝ да бъдат изпълнявани ефективно. PR-ът разполага с широка гама от средства за установяване на взаимноизгодни, хармонични отношения между дадена организация (държавна, частна, неправителствена и др.) и обществеността, от която зависи успешното ѝ функциониране.

Ключови думи: Връзки с обществеността; комуникация

Summary: Creativity, originality and a solid level of know-how and experience are needed to successfully drive a company's marketing and brand strategies to be implemented effectively. The PR has a wide range of means to establish a mutually beneficial, harmonious relationship between an organization (state, private, non-governmental, etc.) and the public on which its successful functioning depends.

Key words: Public relations; communication

ТРУДОВА ДЕЙНОСТ И ЗДРАВНИ РИСКОВЕ ПРИ МИГРАНТИ

Мартина Худякова, Каролина Любомирова

WORKING ACTIVITIES AND HEALTH RISKS IN MIGRANTS

Martina Hudiakova, Karolina Liubomirova

Резюме: *Въведение:* Осигуряването на здравословни и безопасни условия на труд е част от Европейското обществено здравеопазване и политика, касаещо всички трудещи се, включително мигрантите. *Цел:* Целта на проучването е установяване на характерните за мигрантите здравни рискове, свързани с условията на труд, месторождението, миграцията и начина на живот. *Методология:* Извършено е проучване по литературни данни на здравните рискове, характерни за мигрантите. *Резултати:* Мигрантите са рискова група за инфекциозни, включително особено опасни инфекции и хронични неинфекциозни болести, както и за трудов травматизъм. *Заключение:* Превенцията на заболяемостта сред мигрантите е гаранция за сигурността на Европа и първостепенна задача на общественото здравеопазване.

Ключови думи: *здраве, труд, мигранти, обществено здравеопазване, инфекции, трудови злополуки, хронични неинфекциозни болести*

Summary: *Introduction:* The concept of health and safety at work is part of the European Public Health and Policies for all working people, including migrants. *The aim:* The aim of the study is to identify health risks of migrants, associated with work environment, native country, migration and lifestyle. *Methodology:* A literature study on the health risks specific to migrants was conducted. *Results:* Migrants are a risky group for infections, including especially dangerous infections and chronic non-communicable diseases, as well as accidents at work. *Conclusions:* The prevention of morbidity among migrants is a guarantee for the security of Europe and a primary task of public health.

Key words: *health, labor, migrants, public health, infections, accidents at work, chronic non-communicable diseases*

ФТАЛАТИТЕ КАТО ЕНДОКРИННИ ДИСРУПТОРИ В РАБОТНАТА СРЕДА

Милена Табанска-Петкова

PHthalATES AS ENDOCRINE DISRUPTORS IN WORK ENVIRONMENT

Milena Tabanska-Petkova

Резюме: *Въведение:* Заетите в производството на пластмаси могат да бъдат експонирани на голям брой химични вещества, включително и на фталати, установени ендокринни дисруптори с антиандрогенен ефект. *Цел:* Да се идентифицират, свързаните с експозиция на фталати, здравни рискове за работещите в производството на поливинилхлорид. *Методология:* Проучена е достъпната литература във връзка с поставената цел. *Резултати:* Фталатите са повсеместно разпространени и са идентифицируеми у хората по света, свързват се с увеличен риск от обезитет, алергии, диабет, тестикуларен дисгенетичен синдром, поведенчески отклонения, рак на гърдата, на яйчника, на тестисите, ендометриоза и др. *Заключение:* Здравното наблюдение на работещите следва да отчита ефектите на фталатите като ендокринни дисруптори.

Ключови думи: *здраве, заболявания, ендокринни дисруптори, работна среда, фталати*

Summary: *Introduction:* People employed in plastic industry can be exposed to a large number of chemicals, including phthalates, which are proven to be endocrine disruptors with antiandrogenic effects. *The aim:* To be identified the phthalate-related health risks for workers in the production of polyvinyl chloride *Methodology:* Accessible literature has been studied regarding the aim. *Results:* Phthalates are widely spread and are identifiable in the population of the world. They increase the risk of obesity, allergies, diabetes, testicular dysgenesis syndrome, behavioral abnormalities, breast and ovarian cancer, endometriosis, and others. *Conclusion:* The health surveillance of workers should take into account the effects of phthalates as endocrine disruptors.

Key words: *health, diseases, endocrine disruptors, work environment, phthalates*

МЕДИЦИНСКИ ОТГОВОРНОСТИ И ГРИЖИ ЗА СПЕЦИАЛНИ ГРУПИ ПАЦИЕНТИ – ХРОНИЧНО И ТЕРМИНАЛНО БОЛНИ

Калина Пейчева

MEDICAL CARE FOR PATIENTS WITH CHRONIC DISEASE AND TERMINALLY ILL PATIENTS

Kalina Peycheva

Резюме: Медицинските грижи са основата на лечението, а съчувствието и помощта към пациента са предмет на обгрижването от страна на медицинската сестра и другите специалисти по здравни грижи. Терминално болните пациенти трябва да приключат своя житейски път според своите лични особености и според значението придавано от всеки от тях на живота. От етична гледна точка медицинските професионалисти имат няколко специфични задачи при откриването и лечението на хроничните заболявания. Най-важната от тях е да се прояви съчувствие и разбиране, да се помогне на болния и близките му да приемат заболяването разумно и да вземат незабавно необходимите мерки за адекватно лечение и най-бързо приспособяване към новите обстоятелства.

Ключови думи: хронично болни , терминално болни, отношения между пациент и лекар

Summary: The medical care is the base of treatment but the sympathy and the help toward the patients is a part of taking care of the medical assistance and other medical specialists of medic care. Terminally ill patients have to end their life in acceptance and accordance to their personal characteristics and the way they feel life. Up to ethical point medical professionals have a few specific tasks in finding and treatment of chronic diseases. The most important of them is to feel sympathy and empathy and understanding so that they can help the patient and his family to accept the disease reasonably and to take immediately the needed measures for adequate treatment and the most quickly adaptation to the new circumstances.

Key words: patients with chronic disease, terminally ill patients, attitude between patients and doctors

СТАТИСТИКАТА Е ТОЧНА НАУКА. НО ВИНАГИ ЛИ?

Емилия Насева

STATISTICS IS AN EXACT SCIENCE. BUT IS IT ALWAYS?

Emilia Naseva

Резюме: Статистиката е точна наука. В класификацията на научното познание тя е отнесена към математическите дисциплини. С помощта на методите на статистиката могат да се правят изводи и заключения за околния свят. Неправилното прилагане на част от статистическия апарат, било то преднамереното или от незнание, води до погрешни изводи и заключения, а когато става достояние на по-широка публика, може да има сериозни последици.

Ключови думи: статистика, изводи, лъжа

Summary: Statistics is an exact science. It belongs to the mathematical disciplines in the classification of scientific knowledge. Findings and conclusions about the world can be made by using the statistical methods. Incorrect application of some statistical methods, whether deliberate or because of lack of knowledge, leads to wrong findings and conclusions. And when it comes to a wider audience, could have serious consequences.

Key words: statistics, conclusions, lie